

“En veure que a l’era dels soviets ens enganyaven, vaig anar a les barricades”

Mikhaïl Khodorkovski (Moscou, 1963), oligarca rus empresonat a Sibèria, parla de com es convertí en un dels homes més rics del país, de la seva transformació en dissident, dels set anys que ha passat a la presó i del primer ministre de Rússia, Vladímir Putin.

Durant els anys de batalla campal del mandat del president Borís Ieltsin, Mikhaïl Khodorkovski fou el personatge estrella del jove capitalisme a la Rússia postsoviètica. Però els últims set anys els ha passats entre camps de treballs forçats de Sibèria i presons de Moscou. Khodorkovski, de pare jueu, va néixer a Moscou l’any 1963. El 1987, a l’època de les reformes de Gorbatxov, va fer servir els seus contactes com a oficial del Komsomol, la unió de joves comunistes, per fundar una de les primeres empreses privades del país. Importava i venia ordinadors, alcohol i més mercaderies, i en va invertir els beneficis en l’expansió d’un dels primers bancs privats de Rússia.

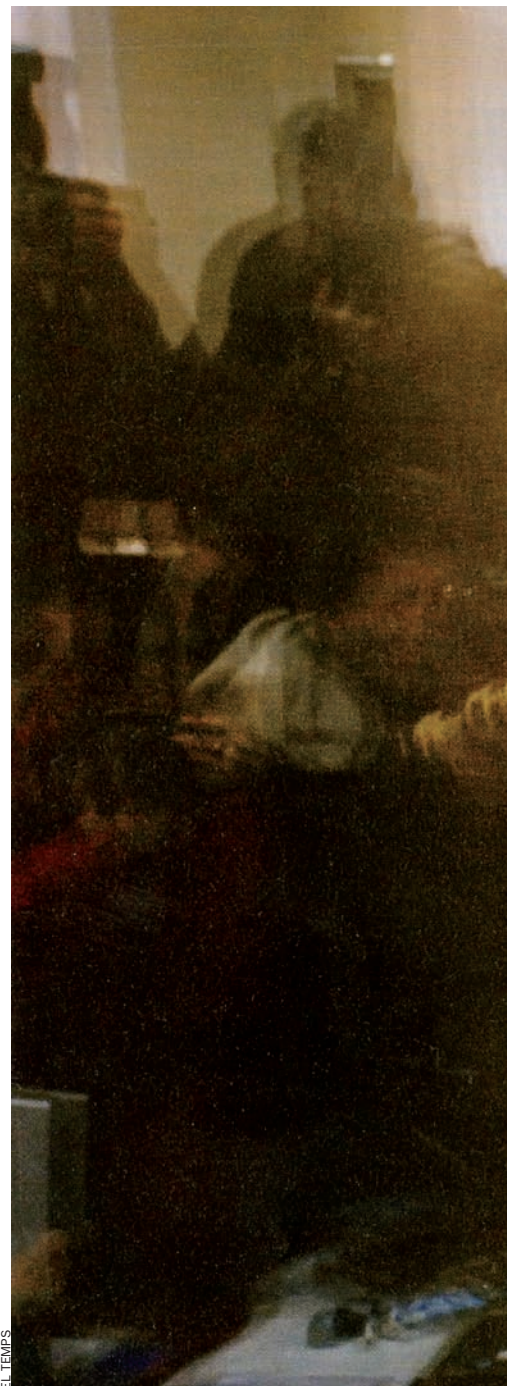
Al cap de poc, va adquirir un 78% de l’empresa petrolera Yukos. Khodorkovski va convertir la firma en un imperi, amb 100.000 treballadors i més d’11.000 milions de dòlars d’ingressos el 2002. El 2003, la revista Forbes el situava en el lloc 26è de la llista dels homes més rics del món i calculava els seus actius privats en 8.000 milions de dòlars. Khodorkovski va utilitzar la fama per criticar Vladímir Putin, tot i que aquest, aleshores president, havia demanat als oligarques del país que es continguessin i es mostressin políticament

reservats. El 25 d’octubre del 2003, els serveis secrets russos van detenir Khodorkovski a l’aeroport de Novosibirsk. Llavors fou processat per evasió d’impostos i frau i condemnat a vuit anys de reclusió en un camp de treballs forçats.

Els assessors de Putin fins van admetre que amb Khodorkovski es presentava “un exemple”. Actualment es duu a terme un segon procés contra el magnat del petroli i se n’espera el veredict a final d’any. Khodorkovski és acusat d’un desfalch de 350 milions de tones de petroli, amb un valor aproximat de 25.000 milions de dòlars. Si en surt culpable, es podria encarar a quinze anys més de presó. Durant les darreres setmanes, Khodorkovski ha respost a un seguit de preguntes plantejades per *Der Spiegel* per mitjà d’un complicat intercanvi de cartes.

—**Heu estat molt temps empresonat a Rússia i esteu tan familiaritzat amb els camps de presoners de Sibèria com amb els centres de detenció de Moscou. Quina ha estat, senyor Khodorkovski, la vostra experiència en el sistema penitenciari rus?**

—El sistema penal del nostre país no posa èmfasi en la reeducació, en l’ajut als condemnats, ni en la protecció de la societat contra la delinqüència. En

Mikhaïl Khodorkovski durant una vista del

comptes d’això, prioritza el càstig, sovint un càstig brutal i degradant, pensat per a destruir la persona.

—**En què consisteix el vostre dia a dia?**

—Jo no sóc un pres corrent. Dels gairebé set anys que he passat tancat, només he estat un any i dos mesos al camp de presoners on em va enviar el tribunal. La resta de temps, a diversos centres de detenció, on pràcticament sempre he estat ocupat en la prepara-

segon procés que en l'actualitat hi ha obert contra ell.

ció del judici i en les vistes. Fa un any i mig que sóc a Moscou, a la presó anomenada *El silenci del mariner*. Els meus dies són condicionats pel procés i el règim carcerari. Els dies feiners vaig a la sala del tribunal, fora d'un dia la setmana, que el dedico a treballar amb els meus advocats.

—Veieu gaire sovint la família?

—De vegades els veig aquest mateix dia de la setmana que deia, i ens passem una hora i mitja parlant a

través d'un telèfon, perquè ens separa un vidre gruixut. Naturalment, en presència dels guardians. Ja fa quasi set anys que és així.

—Com és que no vau aprofitar l'oportunitat d'emigrar el 2003 —quan es veia clar que us detindrien—, com va fer el magnat dels mitjans de comunicació Vladimir Gusinski —que va fugir a Espanya—, i l'oligarca Borís Berezovski, que ara viu a Londres?

—Aleshores em va semblar que no tenia alternativa. Emigrar hauria significat una traïció. Per a mi era més important l'honor. I encara ho veig igual.

—En aquella època, hi va haver algun intent de negociar la vostra llibertat? Un tracte, per exemple, en què us declaréssiu culpable i, en canvi, us permetessin d'anar-vos-en a l'estranger?

—No. Que jo sàpiga, mai no es va parlar de res d'això.

—Hi ha cap possibilitat de perdó per part del president Dmitri Medvedev?

—En el marc de la Constitució, el president pot perdonar qualsevol persona que hagi estat declarada culpable d'un delictes. No hi ha cap mena de restricció. Però és una cosa que haureu de preguntar al president Medvedev.

—Fa poc, dos membres del govern, l'ex-ministre d'Economia i l'actual ministre d'Indústria, van declarar davant d'un tribunal que no tenien constància que Yukos hagués incomplert la llei. És un senyal positiu amb vista al pròxim veredictes?

—Seria extreure una conclusió més aviat optimista de la seva declaració. Aquests testimoniatges revelen més que res la integritat personal i la professionalitat d'aquestes persones.

—Hi ha un parell de coses que a la gent de fora encara els costa prou de comprendre: la vostra ascensió extraordinària fins a convertir-vos en un dels homes més rics de Rússia i la transformació de ciutadà lleial en dissident. Vós va estudiar en una institució de recerca armamentística durant els 80, i va treballar amb el KGB. Com és que va canviar de sobte la vostra opinió sobre el lideratge de Rússia?

—Sempre he defensat les meves conviccions i allò que he considerat que era la veritat. Quan vaig veure clar que a l'era dels soviets ens enganyaven, vaig anar a les barricades. D'aleshores ençà, la meua principal preocupació ha estat de reivindicar la llibertat d'expressió. La dissolució de la darrera xarxa de televisió independent, l'NTV, el 2000, en concret, em va obligar a adoptar una opinió més crítica envers el Kremlin. Pel que fa al meu èxit com a empresari, ens hem de remuntar a l'any 1987. En aquella època, unes quantes persones com jo vam decidir d'apostar per un futur garantit per l'estat en canvi d'una carrera incerta com a empresaris. I el 1996, un nombre també reduït de persones va decidir d'esmerçar tots aquells diners que havia guanyat amb tanta suor en una empresa que era a punt d'extingir-se [el cas de Yukos en aquella època], i ho va fer sis mesos abans d'unes eleccions que tothom esperava que guanyessin els comunistes. Vaig apostar-hi... i vaig guanyar.

Khodorkovski i Platon Lebedev, ex-president del grup Menatep, durant una sessió del judici que

—Havíeu estat assessor de l'últim cap de la República Soviètica Russa, i va treballar al Ministeri d'Energia el 1993, durant la presidència de Borís Ieltsin. Alhora va ser president d'un dels primers bancs privats de Rússia, precisament durant la fase més delicada de la privatització. No és aquesta fusió entre economia i política això que avui critiqueu tan durament?

—El meu banc es va implicar en el sector de l'energia i el combustible dos anys després d'haver deixat el sector públic, és a dir, el 1995. Avui, les persones que tenen càrrecs superiors en po-

lítica estableixen vincles estrets amb la indústria d'una manera completament diferent. Jo, això, ho considero perillós.

—La vostra proximitat amb Ieltsin us va ajudar d'una manera o altra el 1996 quan us va convertir en el principal accionista de Yukos, que en aquells moments era la segona empresa petrolera de més envergadura de Rússia. D'on va treure els diners?

—Vaig muntar el meu banc el 1988. El 1993, quan va començar la privatització, per als estàndards russos, ja era un *banc antic*, i s'hi confiava tant a Rússia com a l'estranger. En aquells

va tenir lloc a Moscou l'any 2005.

moments hi havia un gran nombre d'empreses que havien hagut de tancar. Tot el sistema soviètic s'esfondrava. Els diners eren el problema menys important per a nosaltres. El nostre banc va guanyar més de 1.000 milions de dòlars entre el 1994 i el 1995, cosa que, per al setè banc del país quant a volum, tampoc no era tant.

—Durant la privatització, els empresaris russos com vós van rebre pràcticament el bo i millor de la indústria soviètica.

—Això és una bestiesa. Nosaltres vam rebre préstecs de bancs russos per comprar Yukos. Durant les subhastes, els inversors occidentals no van moure fitxa. Altrament, no hi ha ningú que recordi l'estat de Yukos el 1996. Jo devia 2.000 milions de dòlars d'impostos endarrerits i els treballadors feia mig any que no cobraven. En aquell temps, el preu del petroli oscil·lava entre 16 dòlars i 25 el barril. Quant podia valer en aquelles circumstàncies una empresa com Yukos? Així i tot, vam pagar 1.300 milions de dòlars, vam saldar el deute que l'empresa tenia amb el govern, i tots els altres deutes. El 2003, Yukos havia duplicat la producció de petroli, ja no tenia deutes i la capitalització al mercat havia arribat a 40.000 milions de dòlars.

—Sempre heu posat en relleu que durant els 90 les coses es van mantenir en un estat relativament professional dins els nivells superiors de l'economia russa, mentre que avui impera una "manca de mesura". Què vol dir això?

—Coneixia bé el president Ieltsin. Mai no hauria tolerat que les autoritats

 Cines Babel

Vicente Sancho Tello, 10. · València

Life during wartime

de Todd Solandoz

Si presentes aquesta butlleta tindràs el següent preu especial:

Si ets subscriptor d'EL TEMPS :
4,40 € De dilluns a dijous
i 6€ cap de setmana.

(Cal acompanyar el justificant de pagament)

Si ets lector d'EL TEMPS:
5,60€ de dilluns a dijous
excepte vespra de festiu i festius.

Simpatitzants de Mikhail Khodorkovski es manifesten davant el tribunal de Meixanski, a Moscou, el 2005, per reclamar el seu alliberament.

governamentals fessin ostentació dels milions adquirits per mitjà de la corrupció, de la manera com es fa avui. És impossible d'imaginar que els organismes governamentals creats per mantenir la llei es facin servir clarament per explotar empreses del sector privat. Hi ha normes bones i normes dolentes. És negatiu que ja no hi hagi normes o que les lleis es deixin de banda per algun objectiu polític. Avui dia, els conflictes empresarials se solen resoldre per mitjà de la força. S'agafen ostatges per exercir pressió sobre els propietaris de les empreses. Es limiten a tancar a la presó un soci nou, un amic o un subordinat.

—“**Qüestió de descobrir i aprofitar les llacunes legals**”; així **va descriure en una ocasió la fórmula de l'èxit. Dit d'una altra manera: sabíeu que vos i les vostres empreses funcionaven al límit de la legalitat?**

—La utilització hàbil de la llei és un factor important per a l'èxit. En aquell moment, hi va haver advocats, comptables, organismes governamentals i tribunals que van estudiar el nostre plantejament. No hi va haver objeccions, tothom va considerar que les nostres activitats es desenvolupaven dins la legalitat, fins que el govern ens va començar a atacar, el 2003. Si la llei hagués presentat un

sistema per a pagar un 20% menys d'impostos, jo hauria estat un mal empresari si no hagués aprofitat l'oportunitat. Ho repeteixo: tot era legal. Per acusar-nos d'evasió d'impostos, més tard es van interpretar d'una altra manera unes lleis, mentre que se n'aplicaven il·legalment unes altres. En termes absoluts, Yukos era la tercera empresa en volum contribuent, després de Gazprom i de la companyia elèctrica JES.

—**Què pretenia el govern de Vladímir Putin detenint-vos l'octubre del 2003?**

—L'objectiu més important d'aquell moment era de tallar el finançament

de l'oposició independent abans de les eleccions al Parlament i a la presidència. També hi havia l'afany dels buròcrates d'omplir-se les butxaques destruint la nostra empresa.

—Llavors es deia que havíeu influït la meitat del Parlament i finançat tant el partit Iàbloko de l'oposició com els comunistes russos. Us feia por la seva influència política?

—És cert que hi havia aquest temor. Al meu judici, l'ex-primer ministre Mikhaïl Kasianov va declarar que allò li ho havia dit exactament Vladímir Putin. En realitat, vaig fer servir fons personals per finançar el partit Iàbloko,

liberal, i la Unió de les Forces de Dreta (SPS). Per les informacions que en tinc, uns quants accionistes de Yukos defensors de les idees del Partit Comunista hi van contribuir, però pagant-s'ho de la butxaca. De tota manera, la influència de Yukos no va ser decisiva. Al cap i a la fi, hi va haver empreses d'envergadura, com Gazprom i més, que també van contribuir en campanyes electorals. El factor decisiu eren els actors clau: l'administració del president i els governadors.

—El vostre problema amb el Kremlin també ve del fet que havíeu tingut ambicions presidencials?

—A Rússia, mai ningú no consideraria que una persona d'ascendència jueva pogués ser un rival seriós en aquest sentit; això és ben clar. A banda que mai no vaig expressar aquestes intencions. No sóc pas un il·luminat.

—En el procés actual, espereu obligar un total de 478 persones a pujar a l'estrada, i també la meitat del govern rus, incloent-hi el primer ministre Putin. Però tant Putin com el president Medvedev es mantenen al marge del cas. Qui hi ha darrere de les acusacions?

—El president del consell de supervisió de l'empresa petroliera Rosneft, Igor Setxin [el vice-primer ministre rus de l'època en què Putin era primer ministre], el seu seuaç, Salavat Karimov, l'ajudant del fiscal general i uns quants més. Però, evidentment, la responsabilitat política era dels qui detenien el poder. I un seguit de persones havien vinculat la seva carrera a la promesa de portar el meu cas a una nova condemna. Aquests exerceixen pressió sobre el tribunal. Medvedev i Putin no ho fan de manera directa. És una cosa que funciona sobre la base d'un mecanisme de confiança.

—Voleu dir que Putin en té prou de fer un comentari de menyspreu sobre vós perquè els seus subordinats s'animin a enfocar-ho d'una manera més dura?

—Us recordaré un comentari de Putin en un programa en directe del canal televisiu Vesti. Va venir a dir que jo era efectivament qui hi havia darrere de cinc morts perpetrades per assassins a sou. Va insinuar que l'ex-cap de seguretat de Yukos era implicat en aquelles morts i després va afegir: "És

clar que actuava en interès del seu cap i seguint les seves instruccions."

—Podeu descartar que els treballadors de la vostra empresa tinguin les mans tacades de sang? Tothom sap que durant les privatitzacions dels 90 es van aplicar mètodes molt violents.

—A Yukos no hi va haver ni un sol conflicte en què intervingué el físic. Si hi havia una disputa, es resolia en un tribunal o al govern.

—Els dirigents russos creuen que vós i la vostra empresa éreu darrere l'assassinat de Vladímir Petutxov, l'alcalde de la ciutat siberiana de Nefteïugansk, el juny del 1998. Hom deia que aquest home era l'espina que Yukos tenia clavada. Fa dos anys, la seva vídua també va dir alguna cosa en aquest sentit. Podeu assegurar que Yukos no va ser implicada en la mort de Petutxov?

—Se suposa que Petutxov va demanar el pagament dels endarreriments d'impostos de Yukos. Però, en els dotze anys que han passat d'aleshores ençà, els organismes fiscals o les auditories financeres no han presentat demandes substancials a Yukos o a mi referents a l'any 1998. I això té tota la lògica, perquè la baixada dels preus del petroli al mercat mundial van portar Yukos a declarar pèrdues el 1998. Això també demostra com es van tramatar els càrrecs. Estic convençut que Yukos no té res a veure amb els tràgics incidents.

—Ara sou sota acusació per segona vegada. El procés es va allargant i allargant, fins al punt que ja sembla kafkià. Quin objectiu té aquesta demora?

—El sistema tem la meua llibertat. A més, això d'estar empresonat tant temps perjudica la imatge dels qui manen. Suposo que encara no s'ha pres cap decisió definitiva sobre el meu futur. El tribunal vol mantenir les aparences davant el món exterior per apaivagar tant els russos com l'opinió internacional. En realitat, el procés no té res a veure amb allò que el món considera normalment l'imperi de la llei. Ara ja no es poden fer els disbarats del primer judici. Però també és impensable que es procedeixi seguint estrictament la llei. Ningú no ha invalidat l'ordre de continuar-me mantenint a la presó. Al

“A Rússia ningú no consideraria que una persona d'ascendència jueva pogués ser un rival seriós”

capdavall, no em processen per raó de les meves activitats empresarials. Per què, doncs? Per qüestions polítiques? Tard o d'hora ho hauran d'aclarir.

—S'ha programat que el vostre primer període de presó acabi l'octubre de l'any vinent. Considereu possible que us alliberin poc abans de les properes eleccions presidencials?

—No crec que aquest tribunal pugui prendre una decisió com aquesta. Des d'un punt de vista polític, hi ha arguments sòlids per a l'alliberament. Però també hi tenen pes els interessos que s'oposen a la meua llibertat.

—Quina és la vostra estratègia?

—Comportar-me com si fos un procés completament normal, en què haig de convèncer els jutges i el públic que tinc raó. No tinc cap influència sobre les decisions polítiques. Però faré tant com pugui per garantir que ningú no es continuï qüestionant si els càrrecs són infundats o no.

—Durant els 90 teníeu fama de ser una persona que s'havia aprofitat de la crisi. Avui teniu la imatge del màrtir de la democràcia i els drets civils. Us satisfà això?

—No he estat un capitalista sense escrúpols, ni avui sóc un màrtir. A més, no m'agraden els estereotips. Es pot dir que era inevitable que em convertís en una persona socialment activa i en un mecenes de les arts. Per desgràcia, això va tenir un efecte secundari desagradable: la meua implicació pública es va considerar un atac contra el sistema de poder rus. No m'interessa ser enemic del Kremlin, ser un màrtir o un heroi. Però, vist en retrospectiva, no canviaria ben res de la meua vida.

—Quan fa dos anys que Dmitri Medvedev prengué possessió del càrrec de president, sembla que el tàndem Putin-Medvedev ha arribat als límits. Medvedev es queixa de l'“economia de mercaderies primàries” i la “corrupció desfermada”, però no pot dissoldre el govern, perquè seria un cop d'estat contra Putin. Com es pot sortir de la crisi el país?

—Evidentment, l'economia orientada

Mikhail Khodorkovski l'any 2001, durant una conferència de premsa quan era el responsable de la petrolera Yukos.

cap a les mercaderies és un risc quan els preus del mercat mundial són inestables. Les mercaderies continuen representant aproximadament un 70% de les exportacions russes. Rússia pot comptar amb més avantatges, com ara el sistema d'educació, relativament decent, i la força de treball, prou econòmica. Però aquest segon avantatge ja quasi ha desaparegut. Amb els preus tan alts del petroli, els salaris pugen a un ritme més accelerat que no la productivitat. De manera que només queda l'educació. Tot i que va de baixa, continua essent suficient per al desenvolupament d'una economia postindustrial innovadora. A Rússia només li cal fer un plantejament diferent respecte a les persones. Qui és capaç de generar noves idees, de crear empreses quan ni tan sols es garanteix la seguretat personal i quan en qualsevol moment es poden derivar els fruits del treball en benefici d'una burocràcia corrupta? El meu exemple indica als possibles finançadors d'empreses innovadores que Rússia no és el lloc indicat per a invertir. En resum: no tenim alternativa. Sense reformes polítiques és impossible l'empenta modernitzadora. Putin ha de demostrar que situa els interessos del país per sobre de la burocràcia i de les seves pròpies ambicions.

—Avui dia tothom parla de modernització, però ningú no es posa d'acord en la manera de dur-la endavant. N'hi ha que diuen que

cal liberalitzar el sistema polític i econòmic, mentre uns altres clamen per un estat més fort i una “bona dictadura”.

—És estúpid de creure que es pot bastir un estat fort i una economia moderna amb una “bona dictadura”. Un estat fort ha de comptar amb institucions democràtiques efectives: tribunals independents, un parlament sòlid, professional, una oposició amb influència no radicalitzada per pressions externes, unes eleccions amb totes les de la llei, una societat civil ben desenvolupada i uns mitjans de comunicació de masses independents. La “bona dictadura”... és el somni dels buròcrates.

—Abans que us detinguessin, sovint demanàveu consell a polítics occidentals, des de Henry Kissinger [ex-secretari d'estat dels EUA] fins a l'ex-ministre d'Economia alemany, Otto Graf Lambsdorff. Què n'esperau, avui, dels polítics occidentals?

—Les meves relacions amb polítics occidentals em van ajudar a comprendre els seus punts de vista sobre Rússia i la política internacional. Els interessos estratègics comuns es basen en uns valors fonamentals comuns. Dono les gràcies a molts polítics occidentals que segueixen amb interès el meu procés. Bona part són alemanys.

—La ministra de Justícia alemanya, Sabine Leutheusser-Schnarrenberger, va parlar amb la vostra mare el primer dia que exercia el càrrec. Tenen resultat aquests esforços?

—No és cap secret que l'interès públic en el meu cas és molt important per a mi. Però estic convençut que la solució al meu problema només es pot trobar a Rússia.

—Suposem que no ens direu quin volum d'actius us queda després de tants anys de persecució. Ara bé: podreu pagar gaire temps més la vostra defensa i la campanya mundial de suport?

—Aquestes despeses reflecteixen què són capaços de fer els meus familiars i amics. I encara que no aconsegueixin justícia mentre jo sigui viu, continuaran lliurant aquesta batalla sense mi.

Christian Neef
Matthias Schepp

Traducció de Carles Urritz